

B. TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ

Bir ülkenin gelecekle ilgili planlamalar yapabilmesi için nüfus miktarının yanı sıra nüfusun özelliklerinin de bilinmesi gerekir. Bunun için "nüfus sayımları" yapılmaktadır.

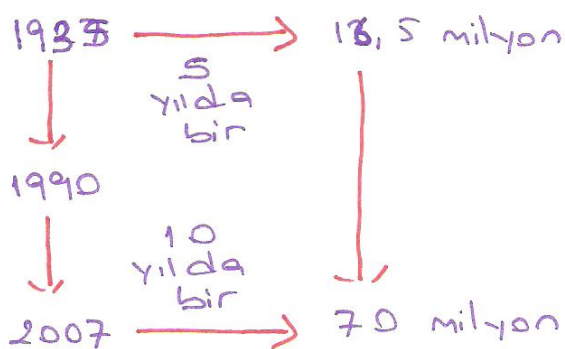
Nüfus sayımları nüfusun:

- miktarını ve yıllık artış oranını
- coğrafi dağılımını
- hareketlerini (göçün yönünü)
- kır-kent dağılımını
- cinsiyet gruplarına dağılımını
- yaş gruplarına dağılımını
- okur-yazar oranı ve eğitim durumunu,
- iş kollarına dağılımını,
- işsizlik oranını
- asker ve seçmen sayısını
- vergi mükellefi sayısını

} belirlemek amaçları için yapılır.

Ülkemizde nüfus sayımları "TÜİK" yani Türkiye İstatistik Kurumu tarafından "ADNKS" yani Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ile sürekli güncellenmektedir.

Ülkemizde yıllara göre nüfus sayımı şöyledir.

(!) Günümüzde eskisi gibi periyodik aralıklarla ve örneğin belirler soruğa çıkma ya. saği getlinde yapılmamaktadır.

1927 → Cumhuriyet dönemi ilk nüfus sayımı

→ 1. Dünya ve İstiklal Savaşı nedeni ile

- 13,5 milyon nüfus var,
- Kadın nüfus erkek nüfustan fazla, (100-88)
- Genç nüfus az

1940-45 → II. Dünya Savaşı nedeniyle erkekler silahlı altına alındığından "nüfus artış hızı" en düşük seviyededir,

1955-60 → "nüfus artış hızı" en yüksek düzeydedir, Çünkü,

- sağlık hizmetleri yaygınlaşmış,
- nüfusu arttırıcı politikalar izlenmiştir,

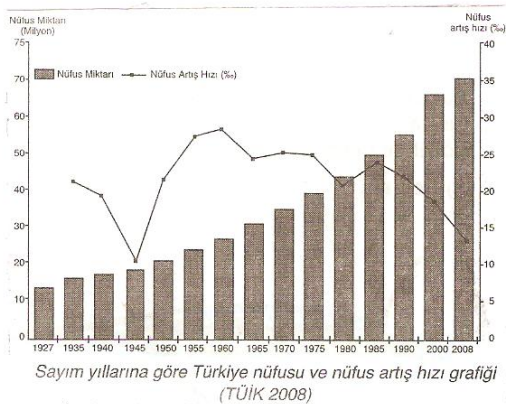
1960-65 → Avrupa'ya yapılan işçi göçü nedeni ile "NAH" düşmüştür.

1970-80 → Ülke içi siyasi çalkantılardan dolayı "NAH" düşmüştür

→ 1980 darbesinden sonra yükselmiştir.

1985... → Günümüzde "NAH" düşmektedir. Çünkü:

- aile planlaması gelişmiş,
- kadın iş hayatına atılmış
- eğitim düzeyi artışı ile aileler bilinçlenmiştir.

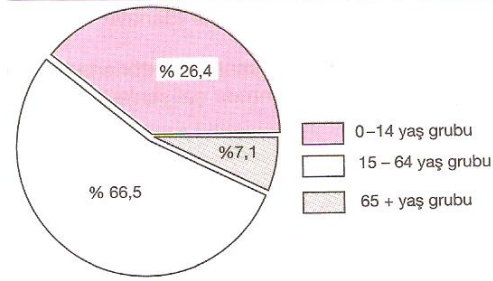
Sayım Yılı	Toplam Nüfus (milyon)	Yıllık Artış Hızı (%/100)
1927	13,6	-
1935	16,2	21,1
1940	17,8	19,5
1945	18,8	10,5
1950	20,9	21,7
1955	24,0	27,7
1960	27,8	28,5
1965	31,4	24,6
1970	35,6	25,1
1975	40,3	25,0
1980	44,7	20,6
1985	50,7	24,8
1990	56,5	24,7
1997	62,8	15,0
2000	67,8	18,2
2007	70,6	15,5

(!) Nüfus artış hızı düzeyinde nüfus artmaya devam eder.

1. Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş grupları nüfusun genel yapısı ve doğum-ölüm oranı hakkında bilgi verdiğinde geleceğe yönelik planlamaların hazırlanmasında, akeri, siyasi ve sosyal-ekonomik açıdan önemlidir.

Yıl	0-14 yaş %	15-64 yaş %	65+ yaş %
1935	41.5	54.6	3.9
1950	38.6	58.2	3.2
1970	41.8	53.9	4.3
1990	35.0	60.7	4.3
2000	29.8	64.5	5.7
2008	26.2	66.9	6.9

Yaş gruplarına dağılımına bakıldığında

- Ülke nüfusu penca-dinamik bir yapıya sahiptir,
- Ülke nüfusunun %52,6'sının 0-29 yaş arasında olması hales doğurganlık oranının yüksek olduğunu gösterir.
- 65+ nüfusun %6,9 olması ölüm oranının fazla ve ortalama yaşam süresinin kısa olduğunu gösterir.
- 1935-2008 arası 0-14 yaş grubunun azalması ve yaşlı nüfus oranının artması, gelismekte oldu gösterir.

2. Nüfusun Cinsiyet Gruplarına Dağılımı

Yıl	Erkek (%)	Kadın (%)
1927	48,1	51,9
1935	49,1	50,9
1940	49,9	50,1
1945	50,3	49,7
1950	50,3	49,7
1955	50,8	49,2
1960	51	49
1965	51	49
1970	50,6	49,4
1975	51,4	48,6
1980	50,7	49,3
1985	50,7	49,3
1990	50,7	49,3
2000	50,7	49,3
2008	50,1	49,9

Türkiye'de nüfusun cinsiyet oranları (TÜİK 1927 - 2008)

- Nüfusteki cinsiyet oranlarını,

- savaş } etkiler. (!) Savaşta çıkan ve göç ve
  - göçler } ren yerlerde "kadın" fazladır.
- göç alan yerlerde "erkek" nüfus fazladır.

- Günümüzde oranlar birbirine yakındır.

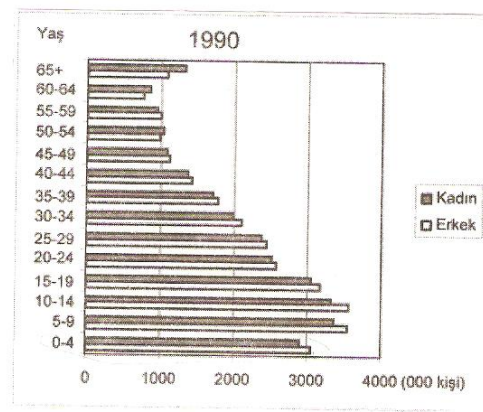
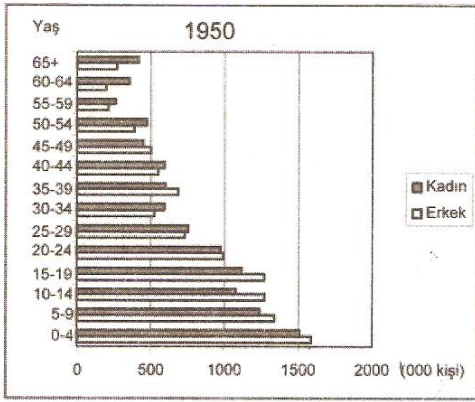
- İstanbul - Kocaeli - İzmir'de erkek nüfus göç alındığından fazla; Sinop - Kırzehir - Kastamonu göç verdiğinde kadın nüfus fazladır.

(!) Nüfusun yaş ve cinsiyet gruplarına dağılımı (!)
 "nüfus piramitleri"
 ile gösterilir.

Bir ülkenin nüfus piramidinden yararlanarak

- toplam nüfusu,
- nüfusun yaş gruplarına dağılımı,
- ülkenin gelişmişlik düzeyi,
- nüfusun cinsiyet oranı
- doğurganlık oranı,
- nüfus hareketleri,
- gelişmişlik düzeyi,
- ortalama ömür,

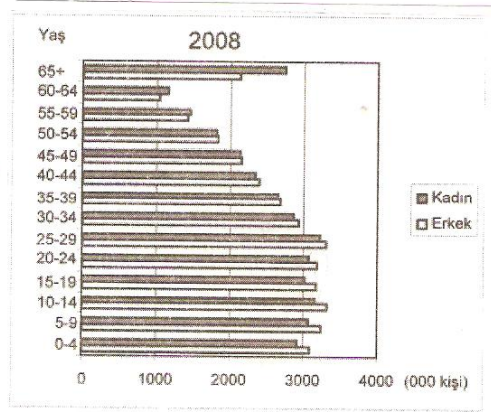
} gibi bilgiler elde edilebilir.

1950-90-2008 yılı piramitleri

karşılaştırıldığında

- Türkiye'de nüfusun arttığı,
- Doğurganlığın azalmasına bağlı piramit tabanının giderek daraldığı,
- Yaşlı nüfus payının arttığı ve
- Ülkenin gelişmekte olduğu anlaşılır.

3. Aktif / Çalışan Nüfusun İz Kollarına Dağılımı

- 0-14 yaş (çocuk nüfus) } "Bağımlı" yani "Tüketen"
- 65+ yaş (yaşlı nüfus) } nüfustur.
- 15-65 yaş (genç ") → "Aktif" yani "Üreten" nüfustur.

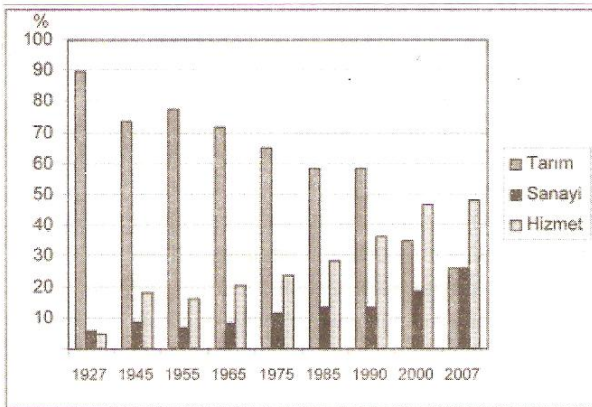
• Aktif yani çalışmaya çağındaki çalışmayan nüfusa da "işsiz nüfus" denir. (2008 işsizlik % 13)

- 2008 TÜİK verilerine göre ülkemizde

- aktif nüfus oranı → 47,8 milyon (% 66,9)
- aktif erkek nüfus oranı → % 71,3.
- aktif kadın nüfus oranı → % 24,8.
- işgücüne katılan nüfusun → % 59,4'ü kentlerde
→ % 40,6'sı kırsaldadır.

- Aktif nüfusun iz kollarına dağılımı ülkelerin kalkınmışlık oranını göstermektedir.

- gelişmiş ülkelerde : Üçüncül faaliyet > İkincil faaliyet > birincil faaliyet
(Hizmet) (Sanayi) (Tarım)
- Türkiye'de : Üçüncül faaliyet > Birincil faaliyet > İkincil faaliyet
(% 48) (% 26,1) (% 25,9)

Türkiye'de çalışan nüfusun ekonomik sektörlere dağılımı (TÜİK 2007)

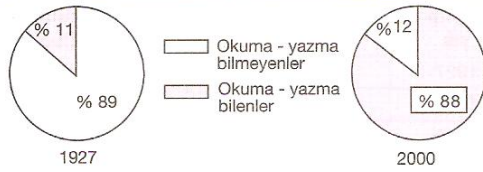
- (!) Bu oranlar cinsiyetlere ve bölgelere göre farklılık gösterir.
- Birincil Sektör → kırsalda
Koraduriz - Doğu - Güneydoğu
Anadolu Bölgelerinde
  - Üçüncül - İkincil → kentlerde
Ege - Marmara Bölgelerinde çoktur.

Dönem	Tarım	Sanayi
Cumhuriyet'in ilk yılları	%80	%6
Günümüz	%26	%25

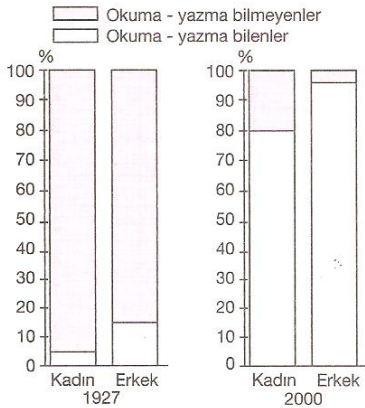
Gelişmekte olduğumuzu gösterir.

4. Nüfusun Eğitim Durumu

- Kalkınmanın temelinde yetmişmiş insan gücü olduğundan ileri gitmiş ülkelerde nüfusun eğitim düzeyi yüksektir.

Türkiye'nin okur yazarlık durumu (TÜİK, 2000)

Türkiye nüfusunun cinsiyetlere göre okur yazarlık oranları

Kıyaslama	1927	2000
Okur-yazar oranı	%11	%88

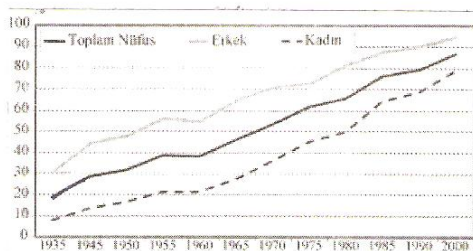
- Okur-yazar oranı coğrafi bölgelere ve cinsiyete göre farklılık gösterir.

- Marmara - İa Anadolu - Ege'de Türkiye ortalamasının üstünde;
- G.doğu - Karadeniz - Doğu A.'da düşüktür.

- Erkeklerde %94;

- Kadınlarda %80'dir.

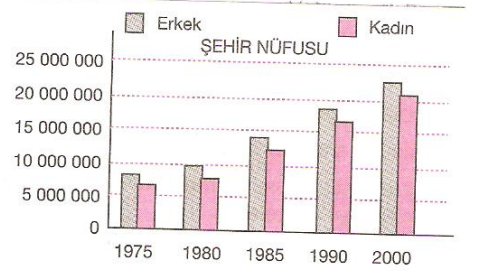
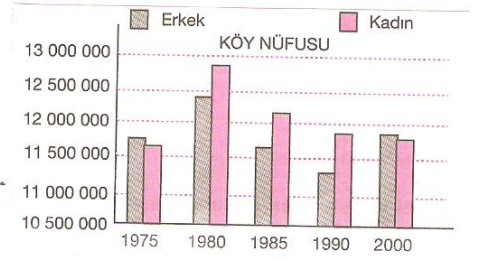
- Ülkemizde okur-yazarlar içinde üniversite ve yüksek okul mezunlarının sayısı artmaktadır.

5. Nüfusun Kırsal-Kent Durumu

- Kentleşme düzeyi ülkelerin kalkınmışlık düzeyinin göstergesidir. Gelişmiş ülkelerde kırsal nüfus fazladır.

1927'de	2008'de	Yerleşim
%75,7	%25	Kırsal
%24,5	%70,5	Kentsel

- • Kırsal kesimde nüfus
doğum - ölen = Doğal Nüfus Artışı şeklinde artarken;

• Kentlerde nüfus
(doğum + gelen göç) - (ölen + giden göç) şeklinde artmaktadır.

- Hizmet ve sanayi sektörünün geliştigi kentleşme oranı

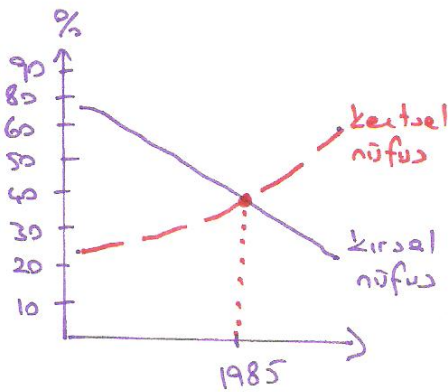
- Marmara (I.)
- Ege
- İç Anadolu'da

} kentsel nüfus fazla (!) En yüksek İstanbul %99

- Ekonominin kırsala dayalı olduğu

- Karadeniz (I.)
- Doğu Anadolu'da

} kırsal nüfus fazladır (!) En düşük Bartın %32,2

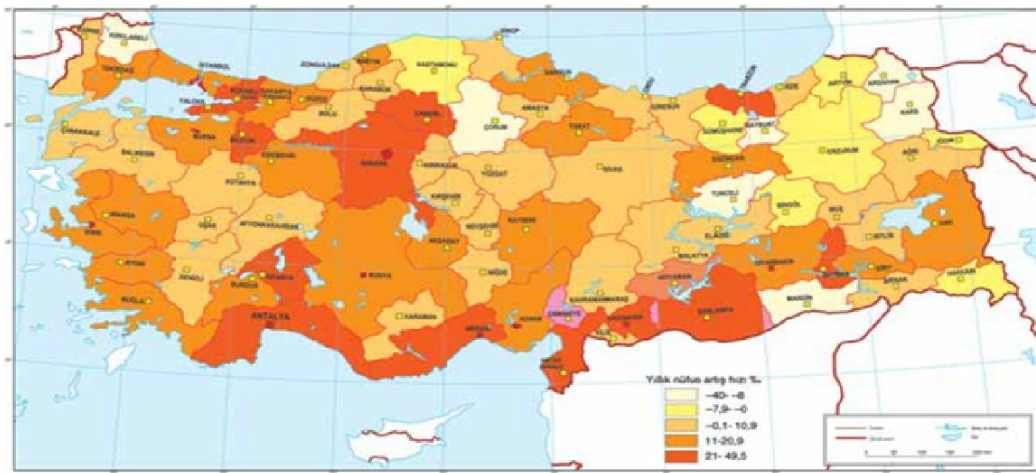
Dikenizde sanayileşmeye bağlı olarak köyden-kente göç er fazla 1980-85 arası olduğundan, kent nüfusu 1985'de kır nüfusunu geçmiştir.

Harita 7.2 : Şehirde yaşayan nüfus oranı (TÜİK, 2008 İstatistik Yıllığı verilerinden hazırlanmıştır.)

6. Nüfus Artışı

- Nüfusun azalmasında ve çoğalmasında
  - . doğumlar,
  - . ölümler,
  - . göçler. } etkilidir. (!) Nüfus Artış Hızı ülkemizde ‰13'dir.
- Nüfus Artışı = (Doğum + Alınan Göç) - (Ölüm + Gönder Göç)
- Doğal Nüfus Artışı = Doğum - Ölüm

Harita 7.3: 2009 yılı, yıllık nüfus artış hızı haritası (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Nüfus Sayımı 2009)

- Nüfus .peri kalıncı ülkelerde → Doğumlarla ;
- . gelişmiş ülkelerde → Göç ile artar.

- Türkiye'de nüfus artışının nedenleri

a. Doğum oranının fazlalığı

• doğurganlık ile toplumun sosyo-ekonomik yapısı arasında ters orantı vardır.

- * psikolojik yapı,
- * gelecek - görevler,
- * evlilik yaşı - sayısı,
- * ekonomik durum,
- * eğitim seviyesi,
- * devlet politikası,
- * afetler,

doğurganlık oranı üzerinde etkilidir.

• doğurganlık oranları

- * günümüzde → % 4
- * Marmara ve Ege'de → % 2,9
- * Doğu ve Güneydoğu'da → % 6,3
- * kentlerde → % 5,1
- * kırsalda → % 3,7

b. Ölüm oranlarının azalması

- savaşsız geçen yıllar,
- salgın hastalıkların önlenmesi
- sağlık hizi yaygınlaşması
- bebek ölümlerinin azalması

c. Ortalama insan ömrünün uzaması

1935'te

↓
44,9
yaş

- tıpta yaşanan gelişmeler
- sosyo-ekonomik gelişme
- sağlık hizi yaygınlaşması

2000'de

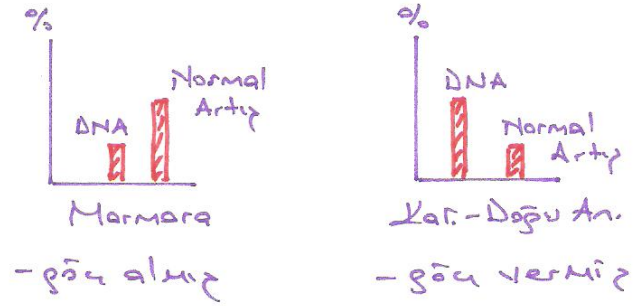
↓
69 yaş

sonucu
ömür uzamıştır.

d. Natasay'in 1939'da anavatanına katılması (%1 arttı)

e. Politik - sryasi ve sosyal nedenler ile Balkan ve Kafkaslardan yapılan göçler (2 milyon gela)

(!) Doğu Anadolu ve Karadeniz'de doğurganlık oranı

yüksek olmasına rağmen göç vermeleri nedeniyle "NAH" düşüktür. Marmara'da tam tersidir.

- Nüfus artışının olumlu ve olumsuz sonuçları

- köyden kente göç artar,
- demografik yatırımlar artar,
- tüketici nüfus artar,
- kişi başı milli gelir azalır,
- hizmet sektörü artar,
- işsizlik artar,
- kaynaklar tükenir,
- eşik kentleşme artar,
- belediye hizmetleri artar
- ihracat azalır

Olumsuz Sonuçlar

- vergi geliri artar,
- işçi ücretleri ucuzlar,
- üretim artar,
- pazar genişler,
- yer iş sahipleri gelir.

Olumlu Sonuçlar

Türkiye'nin Nüfus Özellikleri Özetle Şöyledir.

1. Nüfus artış hızı gelişmiş ülkelerin üzerindedir, ancak her geçen gün azalmaktadır,
2. Cumhuriyet tarihi boyunca nüfusunun dönem farklılıkları gösterecece sürekli artmıştır,
3. Geniş ve dinamik nüfus yapısına sahiptir, ancak son yıllarda doğurganlığın azalması ile genç nüfusun toplam nüfus içindeki payı azalma eğilimindedir,
4. Nüfusun yarıdan fazlası kentlerde yaşamaktadır, ancak şehirleşme oranı gelişmişlere göre azdır.
5. İkincil ve üçüncül sektörlerde çalışan sayısı artmakta; birincil azalmaktadır,
6. Nüfus hareketleri (göç) fazladır,
7. Cumhuriyet tarihi boyunca eğitim seviyesi yükselmeye başlanmıştır gelişmiş ülkelerin gerisindedir. Kadınlardaki eğitim düzeyi daha düşüktür.
8. Kırsalda doğurganlık oranı kentlerden fazladır, ancak göçlerin etkisiyle kırsalda nüfus artış hızı kentlerden daha azdır.
9. Cumhuriyet tarihi boyunca ölüm oranı azalmış, ortalama yaşam süresi uzamıştır.

2011 TÜİK Verileri

- Toplam nüfus : 74,724 milyon
- Nüfus artış hızı : %13.5
- En fazla nüfus: İstanbul > Ankara > İzmir > Bursa > Adana
- En az nüfus: Bayburt (76.724)
- Ülke nüfus yoğunluğu: 97 kişi
- En az nüfus yoğunluğu: Tunceli
- Yüzölçümü en büyük il: Konya; en küçük: Trabzon
- Şehirleşme en yüksek: İstanbul; en düşük: Bartın

Ülkemizde Nüfus Gelişimi

Birinci dönem: 1923-1950 arası

- Cumhuriyetle başlayan süreç, Türkiye'nin her alanda yeniden yapılandığı dönemdir.

- Ülkeyi demir ağılarla örmek,
    - Mekansal planlama,
    - Ülke genelinde sanayileşme
- } Bu dönemin en belirgin karakteridir.

- Nüfus gelişimi açısından bu dönemin ilk yılları Milli Mücadeleden sonrası yorgun, yıkık, genç nüfusunu kaybetmiş ülkeyi yeniden inar edebilmek hedefine odaklı olduğundan → Nüfus artış hızını yükseltici politikalar izlemiştir.

- Genç erkek nüfus az, erkek sayısı da kadın sayısından azdı. Bu yüzden kadınlar iz hayatına tercih edilmiyorlardı.

- Bu dönemde 4 sayım yapılmıştır.

1927 - 1935 - 1940 - 1945

İkinci dönem: 1950-1960 arası

- Ekonomide devletçilik yerini liberalizme; tek parti yerini çok partiye; demiryolu yerini karayoluna terkettiği bir dönemdir.

- Tarımda makineleşme ve şehirde sanayileşme kirdan-keute geçişi arttırmıştır.

Üçüncü dönem: 1960-1980 arası

- Beş yılda bir hazırlanan kalkınma planları ve Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasında dolayı "Planlı Dönem" olarak nitelendirilir.

- DPT'nin yaptığı "mekansal planlar" ile bölgelerin kentlerde yarattığı sorunları çözebilme ve kırsal nüfus azalmasına bağlı problemleri çözmek hedeflenmiştir.

- Türkiye'den dışarıya izci göçü verildiği dönemdir.

Dördüncü dönem: 1980 sonrası

- Uygulanan ekonomik polit. yönüyle 50'lere benzer

- Ulaşım ve iletişimdeki yeni gelişmeler sayesinde otomobiller yaygınlaşmış ve nüfus artış hızı yavaşlamıştır.

- Okur-yazar oranı hızla artmıştır.